

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

5418 Методичні вказівки
щодо виконання кваліфікаційної роботи
для здобуття ступеня бакалавра
для студентів спеціальності 032 *«Історія та археологія»*
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2022

Методичні вказівки щодо виконання кваліфікаційної роботи для здобуття ступеня бакалавра / укладачі: В. А. Нестеренко, С. І. Дегтярьов. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 28 с.

Кафедра історії ННІ права

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП.....	4
1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА.....	6
1.1. Вибір теми.....	7
1.2. Підбір і опрацювання джерел.....	8
1.3. Складання плану роботи.....	9
1.4. Опрацювання джерельної бази.....	10
1.5. Вимоги до технічного оформлення.....	12
2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА.....	15
2.1. Титульний аркуш.....	15
2.2. Зміст.....	15
2.3. Перелік умовних позначень.....	16
2.4. Вступ.....	16
2.5. Основна частина.....	16
2.6. Висновки.....	17
2.7. Список використаної літератури.....	17
2.8. Додатки.....	18
3. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
3.1. Основні вимоги до проведення захисту кваліфікаційної роботи бакалавра.....	19
3.2. Критерії оцінювання роботи.....	21
ДОДАТКИ.....	24

ВСТУП

Кваліфікаційна робота – самостійно виконана здобувачем вищої освіти підсумкова дипломна робота (проєкт), що дає можливість провести оцінювання результатів навчання, отриманих після завершення навчання здобувача вищої освіти за відповідною освітньо-професійною (освітньо-науковою) програмою.

Комплексна кваліфікаційна робота передбачається, якщо тема кваліфікаційної роботи за обсягом та (або) змістом потребує залучення декількох здобувачів вищої освіти однієї або різних спеціальностей (з однієї випускової кафедри – кафедральна або з різних випускових кафедр – міжкафедральна кваліфікаційна робота). Водночас керівником кваліфікаційної роботи може бути один або декілька викладачів з однієї або різних кафедр.

Керівник кваліфікаційної роботи – це науково-педагогічний працівник, який має науковий ступінь, вчене звання або є фахівцем-практиком (з досвідом практичної діяльності понад 5 років), проводить наукові дослідження за відповідним напрямом і здійснює керівництво виконанням кваліфікаційної роботи. За необхідності можуть здійснювати співкерівництво кваліфікаційної роботи викладач і фахівець-практик або науково-педагогічні працівники СумДУ та іноземного ЗВО.

Метою підготовки та захисту кваліфікаційної роботи здобувачем вищої освіти є перевірка набуття таких загальних і фахових компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу;
- здатність до організації та планування;
- здатність розуміти соціальні функції історика, можливості використання історії та зловживання історією;
- здатність коментувати, анотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; подати результати наукових досліджень у друкованій формі, проводити їхню презентацію;

– здатність знати на фаховому рівні методи викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

Програмні результати навчання відповідають «Стандарту вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» № 545 від 29.04.2020.

Тему кваліфікаційної роботи пропонує здобувач вищої освіти й узгоджує керівник відповідно до наукової тематики кафедри історії.

1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

У сучасній методології прийнято виділяти такі етапи наукового дослідження:

1. Підготовчий.
2. Інформаційний.
3. Реконструкції.
4. Аналітичний.
5. Наративний.

Організація роботи за обраною темою передбачає правильний розподіл часу, глибоке та всебічне її розроблення, що повинно забезпечити найкращий результат. Порядок роботи над курсовою роботою повинен бути таким:

- вибір теми наукового дослідження;
- попередній пошук і відбір джерельної бази за темою;
- її опрацювання;
- визначення об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження;
- складання плану й узгодження його з науковим керівником;
- написання основної частини роботи;
- доопрацювання основної частини роботи з урахуванням зауважень і рекомендацій наукового керівника;
- написання вступу, формулювання висновків;
- оформлення списку використаної літератури і додатків;
- доопрацювання всієї курсової роботи з урахуванням зауважень і рекомендацій наукового керівника;
- технічне оформлення роботи відповідно до вимог;
- підготовка до захисту та захист курсової роботи.

До основних елементів тексту кваліфікаційної роботи належить: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень і скорочень (за необхідності); вступ; основна частина (розділи, підрозділи); висновки; список використаної літератури; додатки (за необхідності). Оформлення роботи в спосіб, що не відповідає

встановленим вимогам, а також подання роботи на кафедрі після визначеного терміну впливає на остаточну оцінку роботи. Робота із значними відхиленнями від загальних вимог може бути не допущена до захисту.

1.1. Вибір теми

Під час вибору теми кваліфікаційної роботи здобувачу потрібно керуватися такими міркуваннями:

- обрана тема повинна відповідати науковим інтересам здобувача, становити наукову проблему і, бажано, спиратися на вже наявні напрацювання в межах підготованих раніше курсових робіт;
- актуальність теми дослідження;
- обрана тема повинна бути забезпечена джерельною базою для проведення дослідження.

Після обрання теми роботи повинно бути обґрунтовано дослідницьке завдання. Тобто визначено об'єкт і предмет дослідження, а також гіпотеза. Об'єктом дослідження є предметне поле дослідження, частина об'єктивної реальності, що вивчається. Предмет дослідження – це те, що безпосередньо буде досліджене в роботі. Отже, предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт.

Далі необхідно сформулювати мету та визначити основні завдання дослідження. Правильна постановка та розв'язання окреслених завдань сприятимуть логічному та систематизованому проведенню дослідження. Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також із його кінцевим результатом і способом його досягнення. Мета передбачає те, що потрібно зробити в процесі дослідження. Конкретизація мети дослідження відбувається за допомогою окреслення конкретних завдань (від 5 до 10).

Матеріал роботи буде вичерпним, а зміст – правильно розкритим лише за умови, якщо студент попередньо добре ознайомився із джерельною базою, вивчив наукові праці українських і зарубіжних вчених із досліджуваної проблеми, сформулював водночас власне бачення. Під час написання роботи здобувач повинен обов'язково дотримуватися академічної доброчесності

й посилатися на авторів і джерела, з яких запозичує цитати, статистичні дані, окремі судження тощо.

Уміння письмово теоретично обґрунтовано подати матеріал свідчить про сформованість знань здобувача, їхню систематизацію та свідоме засвоєння. Кваліфікаційна робота повинна бути написана українською мовою в науковому стилі з дотриманням правил орфографії та пунктуації. Не варто зловживати цитатами та запозиченням зі статей, монографій, підручників.

1.2. Підбір і опрацювання джерел

Після визначення теми та дослідницького завдання розпочинається інформаційний етап дослідження – пошук, відбір і опрацювання джерел.

У процесі опрацювання джерел рекомендовано здійснювати необхідні нотатки щодо бібліографії опрацьованого матеріалу, які в систематизованому вигляді дозволять проаналізувати сучасний стан досліджуваної проблеми, виявити перспективні напрями дослідження, сформулювати власне бачення змісту курсової роботи, а в підсумку – полегшить коректне цитування використаної літератури по тексту курсової роботи. Під час підбору й опрацювання джерел необхідно враховувати таке:

- дослідження теми потрібно починати з узагальнювальних праць, які дозволять охопити ширше проблемне поле дослідження, а відповідно, більш чітко окреслити проблемні позиції, які потребують розв'язання;

- варто зосередити увагу на роботі з фаховими роботами (наукові монографії, статті), намагатись уникати використання матеріалів публіцистичного характеру (якщо цього не передбачає безпосередньо тема кваліфікаційної роботи);

- обов'язковим є використання нових актуальних праць, виданих не пізніше, ніж за 3–5 років до моменту написання роботи;

- використання іноземних джерел посилює інформативну й аналітичну цінність роботи;

– цитування потрібно звести до мінімуму і вдаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне. Під час цитування необхідно дотримуватися кількох формальних правил:

1. Цитата повинна бути дослівною.
2. Цитата не повинна бути надто довгою.
3. Цитату потрібно подавати в лапках і супроводжувати посиланням на джерело в примітці.
4. Вилучення певних фрагментів, яке дозволяє уникнути довгого цитування, позначають трикрапкою «...».
5. Пояснення, які розривають текст цитати, подають у квадратних дужках [].
6. Цитати, які є незавершеним реченням, граматично узгоджують із авторським текстом.

Перефразовування (переказування), зазвичай, становить матеріал для більшої частини тексту кваліфікаційної роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток здобувач починає писати текст своєї праці. Потрібно прагнути передати думку автора якнайближче до оригіналу з використанням власної лексики. Для уникнення плагіату необхідно дотримуватися таких підходів: виділити основні ідеї, змінити структуру речень, використовувати синоніми або слова з подібним значенням, змінювати форми слів. Водночас наприкінці речень обов'язково повинні бути посилання.

Працюючи над роботою, потрібно пам'ятати, що однією з вимог до написання роботи є її самостійність і творчість. Робота, перенасичена посиланнями, запозиченнями зі статей, підручників, монографій, не може бути позитивно оціненою.

1.3. Складання плану роботи

Обравши тему й ознайомившись із джерелами, необхідно розпочинати складати план (в оформленні подавати як ЗМІСТ) наукового дослідження, що в процесі роботи може уточнюватися. Ще до початку роботи над текстом план необхідно обговорити з науковим керівником. Кваліфікаційна робота зазвичай має складний план, який містить вступ, основну частину із 3–4 розділів із кількома підрозділами в кожному, висновки, список

використаної літератури і, за необхідності, додатки. План допомагає подати досліджувану проблему, викладену в логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь зібраний фактичний матеріал. Лише планове дослідження дає змогу глибоко пізнавати закономірності досліджуваної проблеми.

1.4. Опрацювання джерельної бази

Робота над кваліфікаційною роботою розпочинається з пошуку й опрацювання джерел, які стосуються тематики дослідження. Необхідно переглянути всі види джерел, зміст яких пов'язаний із темою дослідження. До них належать матеріали, надруковані в різних вітчизняних і зарубіжних виданнях (наукові статті в періодичних виданнях, монографії, опубліковані документи).

Основними завданнями огляду літератури є такі: ознайомлення з матеріалами за темою, вибір найцікавіших і найоб'єктивніших досліджень; виявлення можливих напрямів дослідження та отримання вихідного матеріалу для написання роботи.

Пошук джерел потрібно розпочати з відділу друкованих видань каталогів (тематичного й алфавітного) та каталогу статей періодичних видань.

Під час джерелознавчих пошуків необхідно з'ясувати стан вивченості обраної теми сучасною наукою, більш конкретно і точно визначити напрями та основні розділи свого дослідження. Під час роботи з науковою літературою та документами рекомендовано робити нотатки. На їхній основі пізніше складають список використаної літератури, тому бібліографічні описи нотаток мають бути повними, відповідати вимогам стандарту.

Зібраний матеріал потребує сортування і критичного оцінювання. Починаючи дослідження варто ознайомитися з найновішою літературою з цієї теми. Новіші праці, зазвичай, є більш повними й точними.

Окремо потрібно відзначити випадки, коли кваліфікаційна робота присвячена поглядам або вченню якогось автора

на основі вивчення відповідних документів. Тоді аналізований матеріал необхідно ділити на такі три групи:

1. Джерела, тобто праці основного персонажа вашої роботи, його сучасників, біографічні документи та офіційні документи.

2. Дослідження, тобто праці, написані на цю тему на основі джерел.

3. Допоміжна література (словники, довідники, енциклопедії).

Будь-яке дослідження ґрунтується на працях попередників. Тому проблема цитування та узагальнення посідає важливе місце під час роботи із джерелами. Під час виконання дослівних виписок, які пізніше в тексті можуть стати цитатами, потрібно бути особливо обережними. Переписувати потрібно дослівно, включно з помилками і знаками пунктуації. Цитування варто звести до мінімуму і вдаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне. Правила цитування викладено вище.

Перефразовування (переказування), зазвичай, становить матеріал для більшої частини тексту кваліфікаційної роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток студент починає писати текст своєї праці. Необхідно прагнути передати думку автора якнайближче до оригіналу з використанням власної лексики. Для уникнення плагіату потрібно дотримуватися таких підходів: виділити основні ідеї, змінити структуру речень, використовувати синоніми або слова з подібним значенням, змінювати форми слів. Водночас наприкінці речень обов'язково повинні бути посилання. Кваліфікаційну роботу, у якій буде виявлено ознаки плагіату, знімають із розгляду, а її авторів виставляють оцінку «незадовільно».

Узагальнення дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або цілої авторської праці.

Працюючи над роботою, потрібно пам'ятати, що однією з вимог до написання роботи є її самостійність і творчість. Робота, перенасичена посиланнями, запозиченнями зі статей, підручників, монографій, не може бути позитивно оціненою.

Кваліфікаційна робота повинна бути написана гарною літературною мовою.

Важливим етапом дослідження є етап реконструкції, який передбачає встановлення та перевірку (верифікацію) фактів. Після опрацювання різноманітних джерел і літератури постає проблема виділення достовірних фактів. Факти – основа будь-якого дослідження і тому перевірка їхньої істинності (верифікація) є невід’ємним видом роботи з довідковим апаратом.

Перевірка достовірності інформації, яка трапляється в джерелах, може вимагати різних розумових операцій. Часом найефективнішими кроками можуть бути звернення до довідкової літератури чи порівняльний аналіз відомостей, які містяться в різних документах. Важливо також вирішити, чи твердження походить із надійного джерела. Тому варто звернути увагу на репутацію джерела інформації, а також на компетентність її автора. Додатково звертаємо увагу на те, первинним чи вторинним є джерело, на яке посилається автор. Корисно також знати, які суб’єктивні мотиви могли впливати на висновки автора (релігійні та політичні переконання, особисті та історичні обставини).

Аналітичний етап. Після встановлення істинності фактів постає питання осмислення а віднаходження зв’язків і залежностей між явищами і подіями. На цьому етапі створюється власне наукове знання. Дослідник намагається осмислити і зіставити наявні в його розпорядженні факти, порівняти можливі трактування цих фактів, відстежити тенденції й закономірності, робить висновки. На цьому етапі він найповніше реалізує своє право на власне розуміння феномену чи сюжету, які є темою курсової роботи.

1.5. Вимоги до технічного оформлення кваліфікаційних робіт (нарративний етап)

Кваліфікаційна робота складається з таких частин:

1. Вступ.
2. Основна частина (поділяється на кілька розділів, кожен з яких може мати кілька підрозділів).
3. Висновки.
4. Список використаної літератури.
5. Додатки (за потреби).

Кваліфікаційну роботу набирають на комп'ютері через 1,5 інтервалу (29–30 рядків на сторінці) і друкують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210 мм x 297 мм).

Обсяг кваліфікаційної роботи – не менше ніж 45 сторінок. В облікований обсяг роботи не входить список використаних джерел і додатки.

Друкуючи роботу, залишають поля: ліве – 2,5 см, праве – 1,5 см, верхнє і нижнє – 2 см. Абзацний відступ – 1 см; інтервал між абзацами – 0. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Стандарт комп'ютерного шрифту: Times New Roman, розмір шрифту – 14. Ілюстративні матеріали повинні відповідати формату А4 і не виходити за встановлені поля. Ілюстрації, таблиці, схеми тощо виносять у додатки.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожний розділ починають із нової сторінки. Заголовки структурних частин роботи ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ друкують великими літерами по центру до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Після назви заголовка крапки не ставлять. Якщо заголовок складається із двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Після заголовка розділу за текстом пропускають один рядок. Сторінки, розділи, рисунки, таблиці нумерують арабськими цифрами без знака «№».

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який вносять до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять. Нумерацію починають із сторінки ЗМІСТ. Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Номер розділу ставлять після слова РОЗДІЛ. Після крапки великими літерами друкують назву розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Після номера підрозділу ставлять крапку, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому самому рядку записують заголовок підрозділу маленькими літерами (крім першої великої).

Ілюстративний матеріал (таблиці, схеми, рисунки, діаграми, карти та фотознімки) повинен мати назву, яку записують після літери додатка, за потреби його доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком) та посиланнями.

Цифровий матеріал подають у таблицях, у яких інформація групується в рядки і графи, відокремлені одна від одної вертикальними та горизонтальними лініями. Зазвичай таблиця складається з таких елементів: порядкового номера і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф, горизонтальних рядків і вертикальних граф. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують зверху і друкують по центру до тексту. Заголовки колонок записують із великої літери, підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком (якщо вони самостійні, тоді з великої).

У текстовій частині роботи розміщують посилання на них як на додаток. Їх позначають додаток А, Б тощо. Повинні бути посилання на всі додатки.

Під час посилань на монографії, оглядові статті, інші джерела значних обсягів необхідно зазначити конкретні сторінки, з яких згадано інформацію, використану в курсовій роботі. Під час посилань у тексті у квадратних дужках зазначають спочатку номер джерела в списку літератури, потім сторінки – [12, с. 14–15]. Повні вихідні дані видання, на яке посилається автор, подають у списку літератури. В останньому джерела подають в алфавітному порядку.

2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Титульний аркуш

Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, який містить:

- підпорядкування вищого навчального закладу, де виконують роботу;
- найменування вищого навчального закладу, факультету, кафедри, де виконують роботу;
- назву роботи;
- прізвище, ім'я, по батькові автора та номер академічної групи;
- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- місто та рік подання роботи до захисту.

Приклад оформлення титульного аркуша згідно з формою № Н-6.01, затвердженою Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29 березня 2012 року № 384, наведено в додатку А.

2.2. Зміст

Зміст подають із нової сторінки безпосередньо після титульного аркуша. До змісту вносять структурні елементи в такому порядку: перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності); вступ; послідовно перелічені найменування всіх розділів, підрозділів основної частини роботи; висновки; список використаних джерел; додатки. У змісті зазначають номери сторінок, які містять початок відповідного матеріалу. Зразок правильного оформлення змісту наведено в додатку Б.

2.3. Перелік умовних позначень

Перелік умовних позначень (символів, аббревіатур, скорочень), які не є загальноприйнятими, складають за умови, якщо в

тексті курсової роботи вони повторюються більше ніж тричі. Цей перелік розміщують на наступній після змісту сторінці. В інакшому разі розшифровку позначень подають у круглих дужках там, де вони вперше згадані в тексті. Перелік друкують двома колонками, у них зліва за абеткою наводять скорочення, справа – детальне тлумачення.

2.4. Вступ

Вступ пишуть із нової сторінки після змісту чи переліку умовних позначень (якщо останній наявний). У вступі до кваліфікаційної роботи розкривають актуальність обраної теми, чітко формулюють об'єкт, предмет дослідження, мету та завдання, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети, обґрунтовують хронологічні та просторові межі, необхідність проведення дослідження, указують його теоретичне та практичне значення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове.

Також у вступі необхідно вказати та коротко охарактеризувати основні джерела отримання інформації (офіційні, наукові, публіцистичні), окреслити хронологічні та територіальні межі та стисло охарактеризувати структурні елементи роботи.

2.5. Основна частина

Суть роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи та підрозділи. Кожний розділ починають із нової сторінки. Зміст розділів основної частини повинен відповідати темі роботи та повністю розкривати її проблему.

У розділах основної частини подають відомості про проведені дослідження, аналіз та узагальнення результатів досліджень. Необхідно давати оцінку повноти виконання поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів, їхнє порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць. Кожен розділ роботи має завершуватися чіткими висновками,

що містять коротку суть отриманих результатів, їхню практичну цінність.

Розділи поділяють на підрозділи (за необхідності). Кожний розділ і підрозділ має містити закінчену інформацію, завершуватися логічними та чіткими висновками.

2.6. Висновки

Загальні висновки розташовують безпосередньо після викладення суті роботи починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно суті проблеми, питань, що розглядались у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи.

У висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках отриманих результатів, викласти рекомендації щодо їхнього наукового та практичного використання. Текст висновків можна поділяти на пункти. У цьому разі кількість пунктів повинна відповідати кількості завдань, окреслених у вступі. Висновки повинні узгоджуватися із поставленими завданнями.

2.7. Список використаних джерел

Наукове дослідження завершується списком використаної літератури, який починають із нової сторінки після висновків. У кваліфікаційних роботах використовують алфавітний порядок розташування джерел. Їх записують в алфавітному порядку за прізвищами авторів, спочатку прізвища, потім ініціали (якщо в авторів однакові прізвища, тоді їхню послідовність визначають ініціали; якщо використано кілька праць одного автора, то їх записують в алфавітному порядку за першими буквами назв цих публікацій; праці одного автора з однаковими назвами розташовують за хронологією) або за назвами творів, що не записані на окремого автора. Насамперед записують джерела, які видані кирилицею, потім – латиницею. Отже, основна вимога до укладання списку використаних джерел – це однотипне оформлення та дотримання чинного державного стандарту на бібліографічний опис документів і друкованих творів.

Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел за вимогами згідно з ДСТУ 8302:2015 див. у додатку В.

2.8. Додатки

Додатки необхідно починати з нової сторінки після списку використаних джерел. До них відносять допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття дослідження, зокрема таблиці додаткових цифрових даних; ілюстрації допоміжного характеру; окремі нормативно-правові акти чи їхні окремі положення за умови, якщо їх часто згадують у тексті, таблиці, графіку тощо.

Додатки розміщують у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток починають із нової сторінки, він повинен мати заголовок, який друкують зверху малими літерами з першої великої по центру сторінки. Додатки позначають не цифрами, а великими літерами кирилиці (А, Б, В тощо).

3. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Основні вимоги до проведення захисту кваліфікаційної роботи

Атестація здобувачів вищої освіти у формі захисту кваліфікаційної роботи здійснюється після завершення циклу теоретичного навчання та практичної підготовки. Терміни проведення атестації визначаються графіком навчального процесу. Захист кваліфікаційних робіт проводять за розкладом, що складає секретар екзаменаційної комісії, узгоджує голова комісії, начальник навчального відділу, начальник НВП та затверджує директор відповідного інституту / центру (декан відповідного факультету), і доводять до відома здобувачів вищої освіти не пізніше ніж за один місяць до початку атестації. Захист міжкафедральних комплексних кваліфікаційних робіт може проводитись у вигляді сумісного засідання декількох екзаменаційних комісій з оформленням кожною комісією окремого протоколу.

Атестація здобувачів вищої освіти, можливості фізичного відвідування університету яких у терміни проведення підсумкової атестації обмежені або відсутні, а традиційні інструменти атестації не можуть бути застосовані (через природні катаклізми, заходи карантинного порядку, запровадження воєнного стану, інші форс-мажорні обставини та вмотивовані випадки (здобувач є особою з особливими освітніми потребами, учасником програми академічної мобільності тощо)), може проводитися із використанням дистанційних технологій.

У разі проведення атестації здобувачів вищої освіти іноземною мовою міжнародного академічного спілкування до роботи в екзаменаційних комісіях за необхідності додатково залучають фахівців відповідної професійної мовної кваліфікації.

Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участі не менше ніж 4 осіб (трьох членів і голови екзаменаційної комісії). Здобувачі вищої освіти та інші особи, що присутні на засіданні, можуть вільно здійснювати аудіо- та (або) відеофіксацію процесу атестації.

Захист кваліфікаційної роботи дає можливість здобувачу викласти власне розуміння досліджуваної проблеми та свідчить

про здатність проведення самостійної наукової роботи. Успішний захист роботи є результатом усвідомленого сприйняття наукового матеріалу, уміння самостійно мислити, аналізувати різні джерела, застосовувати теоретичні знання на практиці, що є необхідним і дієвим компонентом фахової підготовки студента.

Подання роботи до захисту. Кваліфікаційні роботи подають науковому керівникові у визначені терміни в друкованому та електронному вигляді. Термін подання кваліфікаційних робіт на перевірку та до захисту встановлюють рішенням кафедри відповідно до затвердженого календарного графіка навчального процесу. Роботу перевіряють, зокрема, і на наявність плагіату за допомогою відповідних комп'ютерних програм.

Факт перевірки кваліфікаційної роботи керівник засвідчує підписом на її титульному аркуші. Керівник також складає відгук, у якому зазначає якість виконання роботи, її відповідність вимогам кафедри, оцінює вміння студента аналізувати та виконувати поставлені в роботі завдання, висловлювати свою думку, обґрунтовувати висновки та пропозиції, а також позитивні сторони кваліфікаційної роботи, недоліки, зауваження (з посиланнями на відповідні сторінки й розділи). Керівник виставляє попередню оцінку за виконану роботу й робить відповідний запис про її допуск до захисту. Робота проходить рецензування.

Доповідь до захисту необхідно підготувати заздалегідь, у ній потрібно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, хронологічні та просторові межі, зміст роботи, її найбільш істотні й цікаві моменти, найголовніші висновки роботи. Для чіткішого сприйняття матеріалу бажано підготувати у відповідному форматі наочні демонстраційні експонати або продемонструвати необхідний матеріал за допомогою комп'ютерної презентації.

Проведення засідання комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи передбачає:

а) оголошення секретарем екзаменаційної комісії:

– прізвища, імені та по батькові здобувача вищої освіти, теми його кваліфікаційної роботи;

– здобутків здобувача вищої освіти (наукових, творчих, рекомендацій випускової кафедри);

б) доповідь здобувача вищої освіти у довільній формі про сутність кваліфікаційної роботи, основні наукові рішення, отримані результати та ступінь виконання завдання. Водночас можна використовувати різні форми візуалізації доповіді – обов’язковий графічний матеріал, визначений завданням, слайди, відео-матеріали тощо;

в) відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії;

г) оголошення секретарем екзаменаційної комісії:

– відгуку керівника або виступ керівника зі стислою характеристикою роботи здобувача вищої освіти під час підготовки кваліфікаційної роботи;

– зауважень і висновків рецензента на кваліфікаційну роботу;

д) відповіді здобувача вищої освіти на зауваження керівника кваліфікаційної роботи та рецензента;

е) оголошення головою екзаменаційної комісії щодо закінчення захисту.

Тривалість засідання екзаменаційної комісії не повинна перевищувати шести годин на один день. Зазвичай тривалість захисту кваліфікаційної роботи не повинна перевищувати 30 хвилин, зокрема до 10 хвилин – на доповідь здобувача вищої освіти.

Результати захисту кваліфікаційної роботи визначаються оцінкою з урахуванням якості виконання всіх частин роботи та рівня її захисту. Оцінка залежить від вчасно завершеного й оформленого відповідно до вимог самостійного кваліфікаційного дослідження, вільного знання матеріалу (упевнений виступ без зчитування тексту з паперу, чіткі відповіді на запитання, глибоке розуміння теми тощо).

3.2. Оцінювання захисту кваліфікаційної роботи

Оцінювання результатів захисту кваліфікаційних робіт здійснюють за офіційно затвердженою в університеті шкалою. Рішення екзаменаційної комісії про оцінку знань, умінь та інших компетентностей, виявлених під час захисту кваліфікаційної

роботи, а також про присвоєння здобувачу відповідного освітнього ступеня і кваліфікації та видачу диплома певного зразка ухваляється на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії. За однакової кількості голосів за обидва варіанти оцінки голос голови є вирішальним.

Результати захисту кваліфікаційної роботи оголошують у день атестації після оформлення протоколів засідання екзаменаційної комісії.

За умови незгоди з оцінкою здобувач вищої освіти має право подати апеляцію. Апеляцію подає особисто здобувач вищої освіти на ім'я ректора не пізніше ніж на наступний робочий день після оголошення результатів. За дорученням ректора в разі надходження апеляції, розпорядженням першого проректора за його головування створюють комісію для розгляду апеляції. До складу комісії входять фахівці з достатнім рівнем компетентності у відповідній галузі знань та щодо процедурних питань із проведення захистів кваліфікаційних робіт. Апеляцію розглядає апеляційна комісія не пізніше ніж на наступний робочий день після її подання. Висновки апеляційної комісії оформлюють відповідним протоколом. У разі встановлення апеляційною комісією порушень під час проведення атестації, які вплинули на результати оцінювання, рішенням екзаменаційної комісії на підставі висновків комісії з розгляду апеляції здійснюється зміна оцінки.

Повторний захист кваліфікаційної роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Здобувачам вищої освіти, які не захищали кваліфікаційну роботу з поважної причини (документально підтвердженої), за поданням директора інституту ректор університету може перенести термін атестації.

Здобувачеві вищої освіти, який успішно захистив кваліфікаційну роботу, рішенням екзаменаційної комісії присуджується відповідний освітній ступінь і присвоюються відповідна кваліфікація, видається документ про вищу освіту встановленого зразка, а також додаток до диплома європейського зразка, що містить структуровану інформацію про завершене навчання. У додатку до диплома міститься інформація про результати навчання особи, що складається з інформації про назви дисциплін,

із зазначенням отриманих оцінок (балів) та здобутої кількості кредитів ЄКТС (годин), захист кваліфікаційної роботи іноземною мовою (якщо такий захист здійснювався), а також відомості про національну систему вищої освіти України.

Здобувачеві вищої освіти, який успішно опанував відповідну освітню програму, має середній бал у діапазоні, що відповідає оцінці «відмінно», за результатами підсумкової атестації отримав оцінку(и) «відмінно», а також виявив себе в науковій (творчій) роботі та/або має значні інші досягнення відповідно до професійного спрямування, за рішенням екзаменаційної комісії може видаватися документ про вищу освіту з відзнакою.

Здобувача вищої освіти, який отримав незадовільну оцінку під час складання захисту кваліфікаційної роботи, відраховують з університету і йому видають академічну довідку встановленого зразка.

Здобувачі вищої освіти, які не захистили кваліфікаційну роботу, мають право на повторну атестацію (з наступного навчального року) упродовж трьох років після відрахування з університету (у період роботи (згідно із затвердженим розкладом) екзаменаційної комісії відповідної спеціальності). Перелік форм атестації визначає навчальний план, чинний на момент повторної атестації. Водночас повторно захищають ті кваліфікаційні роботи, за яких була отримана незадовільна оцінка.

У разі, коли захист кваліфікаційної роботи або якість її виконання чи результати перевірки на наявність академічного плагіату визнають незадовільними, екзаменаційна комісія визначає, чи може здобувач вищої освіти подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему (завдання), визначену випусковою кафедрою. Ці умови зазначають у протоколі засідання екзаменаційної комісії та в наказі на відрахування здобувача вищої освіти.

ДОДАТОК А
Оформлення титульного аркуша
кваліфікаційної роботи

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІННІ права
КАФЕДРА ІСТОРІЇ

До захисту допускається
Завідувач кафедри історії
_____ (П. І. П/б)
« _____ » _____ 202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА
НА ТЕМУ

« _____ (тема роботи) _____ »

Освітній ступінь – «бакалавр»
Спеціальність – 032 «Історія та археологія»
Освітня програма – «Історія»

Керівник роботи:

(підпис) (ініціали, прізвище)

Здобувач:

(підпис) (ініціали, прізвище)

Група: _____

Суми
202__
24

ДОДАТОК Б

Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	С.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Назва першого розділу.....	5
РОЗДІЛ 2. Назва другого розділу	12
2.1. Назва першого підрозділу.....	12
2.2. Назва другого підрозділу.....	17
РОЗДІЛ 3. Назва третього розділу.....	22
3.1. Назва першого підрозділу.....	22
3.2. Назва другого підрозділу.....	33
3.3. Назва третього підрозділу.....	40
ВИСНОВКИ.....	46
ДОДАТКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ДОДАТОК В

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаної літератури

Монографія

Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ : Критика, 2011. 600 с.

Стаття з журналу

Пшеничний Т. Роль Української греко-католицької церкви у національному вихованні суспільства в першій половині ХХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2018. № 3 (138). С. 60–64.

Періодичне видання

Український історичний журнал. 2020. № 5. С. 35–44.

Газета

Краківські вісті: український щоденник. 1942. 24 лип.

Розділ із колективної праці

Станчев М. Християн Раковський як дипломат (1918–1927 рр.). *Україна і Болгарія в історії Європи : збірник наукових праць / ред.: В. Смолій, Д. Вачков*. Київ – Софія : Інститут історії НАН України, 2019. С. 359–378.

Архівний матеріал

Матеріали Ради народних комісарів Української Народної Республіки. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.

Автореферат дисертації

Петрушко Л. Емоційний світ у Києво-Печерському патерику: печаль і сльози : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01. Київ, 2019. 21 с.

Продовження додатка В

Дисертація

Петрушко Л. Емоційний світ у Києво-Печерському патерику: печаль і сльози : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2019. 239 с.

Електронний ресурс

Зашкільняк Л. Постмодернізм в історичній науці. *Енциклопедія історії України*. URL: <http://bit.ly/2mf8eJu>.

Складова матеріалів конференції

Гордійчук М. Володимир Менчиць (1837–1916) у спогадах сучасників. *Дні науки історичного факультету : матеріали ІХ Міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих учених*, Київ, 21 квітня 2016 р. Київ, 2016. С. 18–22.

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки
щодо виконання кваліфікаційної роботи для здобуття ступеня
бакалавра для студентів спеціальності
032 «Історія та археологія»
денної форми навчання

Відповідальний за випуск В. А. Нестеренко
Редактор І. О. Кругляк
Комп'ютерне верстання В. А. Нестеренко

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,63. Обл.-вид. арк. 1,00.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.